

שיבת הכותל - ירושלים

שיחת הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת תרומה תשס"ד

שמחה של מצוה

מסויימת ומזבח בתבנית מסויימת, וכך אכן נעשה, "כאשר צוה ה' את משה", בלא גרעון ובלא תוספת. וכך גם בבית עולמים. גם שם נאמרה הלכה מיוחדת, ש"הכל בכתב מיד ה'" (דהיי"א כח, יט). אסור לעשות במקדש שום דבר מדעת עצמנו (עי' פסחים פו, א, סוכה נא, ב וזבחים לג, א), אלא רק כפי התבנית הכתובה שמסר שמואל הנביא לדוד, ודוד מסרה לשלמה בנו והבהיר לו: "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל, כל מלאכות התבנית" (שם) - שום דבר כאן אינו מדעתי או מדעת אדם אחר. הכל נקבע על פי ה'. וכן לעתיד לבוא במהרה בימינו, יש לנו נבואה ארוכה ומפורטת ביותר של יחזקאל, כיצד יראה הבית השלישי (יחזקאל מ-מז), הכל בכתב מיד ה', שום דבר לא נעשה מדעת עצמנו. למרות שהכסף בא בנדבה, אבל לגבי הצורה - "הכל בכתב מיד ה'". אסור לעשות שום דבר מדעת עצמנו, רק מדעת עליון.

"הכל בכתב מיד ה'" - תיקון לחטא העגל

יש לשאול: מדוע זה כך? למה אי אפשר לעשות משהו מסברה במלאכת המשכן? נראה שהסיבה לכך נעוצה בחטא העגל. ישראל אומרים על העגל: "אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים" (שמות לב, ד). האם היו ישראל שוטים גמורים, לחשוב שעגל שנעשה על ידם היום, הוא זה שהוציא אותם ממצרים לפני שלשה חודשים? ודאי שלא. אם היו שוטים עד כדי כך, הקב"ה לא היה כועס עליהם כל כך. על שוטה יש מקום לרחמים, לא לרוגז. ברור אם כן שלא היו שוטים. הם היו דור דעה, דור שזכה לדבר עם השכינה ולקבל נבואה במדרגה גבוהה יותר מיחזקאל בן בוזי וכל הנביאים (עי' רש"י שם טו, ב ד"ה זה א-ל). מה אם כן הפשט בדברי ישראל, "אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים"? כוונתם היתה, כפי שהסבירו הראשונים, שהעגל הוא חפץ שעליו שורה השכינה שהוציאה אותם ממצרים (עי' רמב"ן שמות לב, א וכוזרי מאמר א' ס"ו צ"ז). עד עכשיו היה משה "חפץ" שבאמצעותו שרתה בקרבם השכינה, "מוליך" (ה') לימין משה זרוע תפארתו" (ישעיהו סג, יב), אבל משה הלך ללא שוב. לפי חשבונם - המוטעה - היה כבר צריך לרדת מהר סיני (רש"י שמות לב, א). ואולם משה לא ירד, והשטן בא "וערבב את העולם והראה דמות חושך ואפלה וערבוּבא, לומר ודאי משה מת" (שם). ואם כן יש למצוא לו תחליף, דבר אחר שתשרה עליו השכינה כמו ששרתה על משה. לשם כך נבחרה צורת שור, אחת מארבעת הפנים שבמרכבה העליונה (יחזקאל א, י). אמנם יש גם פנים אחרות במרכבה, אבל סברו שבמדבר הם תחת השגחת פני שור

תבנית המשכן והמקדש - "הכל בכתב מיד ה'"

הקב"ה מצוה את משה רבינו בתחילת פרשתנו, לאסוף תרומות מבני ישראל לצורך מלאכת המשכן: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה" (שמות כה, ב). אבל הקב"ה מבהיר מיד: "מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבַּק בְּלִבּוֹ תִקְחוּ אֶת תְּרוּמַתִּי" (שם). כלומר: אין לכוף את כל ישראל על תרומה זו. רק מי שירצה לתת - יתן. ואולם רש"י מביא מחז"ל, שלמעשה שני מיני תרומות היו למלאכת המשכן (חוץ מתרומה נוספת, שלישית, שהיתה לצורך קניית קרבנות הצבור): האחת היא זו שהזכרנו, שלא היתה חובה להשתתף בה, וגם לא היתה מוגדרת למין אחד מסויים. אפשר היה להביא לה "זהב וכסף ונחושת ותכלת וארגמן" ועוד (שם כה, ג-ז). ואולם חוץ מתרומה זו, היתה עוד תרומה נוספת, שלא היתה תלויה בנדבת לב, אלא הכל היו חייבים בה, וכמו כן היתה מוגדרת למין אחד דווקא ולכמות מסויימת לכל אדם - חצי שקל כסף לכל נפש (רש"י שם, ב).

התורה מספרת בהמשך מה עשו בחצאי השקלים הללו: "וּכְסָף פְּקוּדֵי הַעֲדָה מֵאֵת פְּכָר... וַיְהִי מֵאֵת פְּכָר הַכֶּסֶף לְצִקָּת אֶת אֲדָנֵי הַקֶּדֶשׁ וְאֵת אֲדָנֵי הַפְּרִקָּת" (שם לה, כה-ז). כלומר, כסף זה שימש ליציקת אדני המשכן. אמנם עשו ממנו גם ננים לעמודים (שם, כח), אבל רובו שימש לאדנים (כפי שמפורט בפסוקים שם). למה שימש כסף זה דווקא לאדנים? אולי מותר לומר, שזהו מפני שהאדנים הם ה י ס ו ד עליו עומד המשכן כולו. ועל כן צייתה התורה לעשותו מאותה תרומה שהיא חובה על הכל, כדי שלפחות ב י ס ו ד המשכן יהיה חלק לכל אחד מ ישראל אחרי שלכל אחד יש חלק ביסוד המשכן (והרי זה כאילו יש לו כבר חלק במשכן כולו, שהרי היסוד נושא על גביו את המשכן כולו), יכול כבר השאר לבוא מן הנדבה.

על כל פנים, ביסוד המשכן - כולם חייבים להשתתף, וההשתתפות היא באופן שווה לכולם: מחצית השקל. "העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט" (שם ל, טו). אין בה מקום להתנדבות יתר. יש לתרום בדיוק כפי שנקבע, לא פחות ולא יותר.

אבל חוץ מן היסוד, שכבר ראינו שאין בו מקום להתנדבות ולצדקות פרטיות, גם בשאר מלאכת המשכן אין מקום לרעיונות פרטיים. לפני תחילת הבנייה מוסרת התורה הוראות מדוייקות כיצד יש לבנות כל דבר במשכן, וגם לאחר שנבנה המשכן מדגישה התורה פעמים רבות: "כאשר צוה ה' את משה". הכל נעשה על פי ציווי, שום דבר לא נעשה ביזמה עצמית, מתוך נדבת לב של מישהו. ה' צוה לעשות כרובים בצורה מסויימת ושולחן בצורה

בהעדרו של משה, והם יפסקו את כל השאלות. מה היו אם כן ישראל צריכים לעשות משסברו שמשה מת? היו צריכים לבוא אל אהרן וחור ולומר להם: ילמדונו רבותינו! משה איננו, מה נעשה עכשיו? ואז, או שאהרן וחור היו מכריעים מדעת תורה שלהם מה צריך לעשות, אולי עכשיו אהרן יהיה המנהיג, או חור, או נחשון בן עמינדב או יהושע או משהו אחר, או שאהרן (שהוא נביא) היה שואל את הקב"ה והקב"ה היה אומר לו מה לעשות. אבל לא כך נהגו בני ישראל. במקום לשאול את אהרן מה לעשות, הם מכתיבים לו מה לעשות: "קום עֲשֵׂה לנו אלהים" (שם לב, א). לא כתוב: "יִקְהַל העם אל אהרן", אלא: "ויקהל העם על אהרן" (שם), כלומר: הם מְעַל י ו, מכתיבים לו מה לעשות. וכשחור מתנגד, הם הורגים אותו (רש"י שם, ה). לכן הקב"ה מחשיב את בני ישראל כמזידיים בחטא העגל, מפני שבמקום לשאול את חכמי התורה מה לעשות, הכתיבו להם מה לעשות, ומי שלא הסכים - הרגו אותו. זהו החלק השני של חטא העגל: אי כפיפות לחכמי התורה. היו צריכים להתייעץ עם חכמי התורה מה לעשות ולהיות כפופים לפסיקתם.

לכן במשכן, שהוא מקום השראת השכינה האמיתית (ולא בעגל), צוה הקב"ה לתקן ענין זה, על ידי ששם יהיה "הכל בכתב מיד ה'", לא יעשו שום דבר מדעת עצמם, וילמדו להכפיף עצמם לרצון ה'. יעשו משכן שאורכו כך וכך, ורוחבו כך וכך, וכן במקדש יעשו היכל ששיעורו כך וכך אמות, רק כפי שה' רוצה, לא מדעת עצמם. לכן לא היה מקום לַיְמֹות פרטיות בבניית המשכן, כדי שיהיה בזה תיקון לחטא העגל.

הכל שוים במחצית השקל - אבל לא ב"לב"

חוץ מן הענין שכל אחד מישראל יהיה שותף ביסוד המשכן, יש גם ענין נוסף במחצית השקל. הענין הנוסף הוא, להשוות עשיר ורש במלאכת המשכן. "העשיר לא ירבה והדל לא ימעט". כלם שווים לפני המקום. טעם הדבר - כדי למנוע גאווה, שהעשיר לא יתגאה לומר שהמון הרב שנתן למשכן מכפר עליו יותר מאשר על אחרים, כפי שנאמר ב"יוצר" לפרשת שקלים: "קִצְיִנים וְרָשִׁים יַחַד בָּהּ שָׁקוּלִים, קִצְיִן לְבָל יַעֲזֹז מוֹל מִקְהֵלִים, קְרוֹא לֹמֵר: הוֹנִי פְדָאֲנִי מִעֲקוּלִים (=מחטאים)". אפשר אחר כך להוסיף על התרומה של מחצית השקל, אבל היסוד - שעליו נשען הכל - צריך להיות בְּשִׁוּיוֹן.

זהו גם הטעם, מדוע יחד עם בצלאל שמתמנה להקים את המשכן, ממנה הקב"ה גם את אהליאב. מפני שבצלאל היה מהשבט החשוב ביותר, שבט יהודה, ואהליאב היה משבט דן, מן הירודים שבשבטים, מבני השפחות. לכן, כדי להשוות בין כולם במלאכת המשכן, מינה הקב"ה יחד עם בצלאל את אהליאב משבט דן (רש"י שמות לה, לד). כי אין הבדל ביחוס. אדם יכול להיות משבט יהודה ולהיות צדיק גמור, ויכול להיות משבט דן ולהיות צדיק גמור. לא לפי היחוס אדם נמדד, אלא לפי מעשיו.

והנה המעשים, גם אם הם זהים, אבל ה"לב" שאיתו הם נעשים יכול להיות שונה מאד מאדם אחד לאדם אחר.

(כמבואר ברמב"ן שמות שם), ולכן עשו פני שור שעליו תשרה השכינה.

והנה, מחשבה זו כשלעצמה, לעשות מקום להשראת השכינה, עדיין איננה מחשבה פסולה. זוהי הרי המחשבה העומדת ביסוד הענין של המשכן, ובני ישראל הרי ידעו כבר שמשכן שכזה עתיד להבנות, שהרי אמרו בשירת הים (שנאמרה ברוח הקודש): "מקדש, ה', כוננו ידיך" (שמות טו, יז), כלומר: הקב"ה עתיד לבנות לו מקדש שישימש כמקום להשראת השכינה בעולם. אמנם עוד לא הגיעו ל"הר נחלתך" (שם), ששם אמור להבנות המקום המדובר, אבל הקב"ה הרי הסכים לעשות מקום זמני להשראת השכינה גם בטרם הגיעו ל"הר נחלתך", והוא המשכן שבמדבר, וא"כ מה נורא כל כך שישראל רוצים לעשות מקום כזה כבר עכשיו? אלא מה? הם עשו צורת עגל, והקב"ה אמר לעשות צורת כרובים (בקדש הקדשים). אבל גם זה לכאורה אינו ענין חמור כל כך, ואין בו כדי להסביר את הקצף הגדול שיצא עליהם. הרי עוד לא ידעו ולא שמעו את הציווי של "אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" (שם כ, ט), שענינו הוא שלא לשנות את צורת הכרובים (רש"י שם) [כך עכ"פ לפי שיטת רש"י (שם לא, יח)], שסובר שמעשה העגל קדם לציווי על בניית המשכן, וממילא גם לציווי שלא לשנות את צורת הכרובים, הקשור למשכן. וגם לרמב"ן שסובר שהציווי על המשכן קדם לחטא העגל, מ"מ את מסירת הציווי לבני ישראל לא הספיק משה לבצע עד לאחר חטא העגל (עי' רמב"ן שמות לה, א, וכן ויקרא ח, ב), ואם כן הם אינם יודעים עדיין שהקב"ה חפץ בצורת כרובים דוקא ולא בצורה אחרת, וטעו לחשוב שהקב"ה חפץ בצורת עגל. ואם כן על מה חרי האף הגדול הזה על ישראל על שעשו מקום להשראת השכינה? על שטעו בין צורת כרוב לצורת עגל?!

כמדומני שהבאור בזה הוא, שהכעס של הקב"ה באמת איננו על עצם עשיית העגל. על מה יצא הקצף? כנראה שהקצף יצא על דבר שאיננו מפורש בכתוב. והוא, שבני ישראל חשבו, שעל ידי שיעשו עגל, יהיה הקב"ה מוכרח להשרות את שכינתו עליו. ולחשוב שאפשר להכריח את הקב"ה, זהו כבר חטא חמור מאד. הקב"ה הוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות, אי אפשר להכריח אותו לכלום. איננו יכולים להכתוב לקב"ה על מה תשרה השכינה. ואם עושים עגל - או דבר אחר - מתוך מחשבה שעל צורה זו יהיה מוכרח הקב"ה להשרות את שכינתו, הרי יש בזה יחוס ונתנית כח עצמי לדבר זולתו ית', שעושים את הקב"ה מוכרח כלפיו, וזהו כמובן עוון חמור עד מאד. אין בעולם עצמיות זולת עצמיותו של הקב"ה. כל כח בעולם פועל רק ברצון ה'. ברצון ה' הוא פועל כך, וברצון ה' הוא יכול לפעול אחרת, או שלא לפעול ולהתקיים כלל. זהו לענ"ד החומר הגדול שבחטא העגל, שעשו את הקב"ה מוכרח.

אבל דבר זה אפשר שהקב"ה עוד היה מחשיב לשגגה ולא לזדון, לולא הצטרף לזה דבר נוסף. והוא, שכשמשה רבינו עולה להר סיני, אומר משה לישראל: "הנה אהרן וְחֹר חֹר עִמְכֶם, מִי בַעַל דְּבָרִים יִגְשׁ אֲלֵהֶם" (שמות כד, יד). יש לכם שאלות? תשאלו את אהרן וחור. הם גדולי הדור

שמחה ברגלים - במה?

התורה מצוה עלינו במצנת עשה לשמוח ברגלים - "וְשִׂמְחַתָּ בַחֲגֹךְ" (דברים טז, יד). ודרשו חז"ל: "בַּחֲגֹךְ, וְלֹא בִּאֲשֶׁתְךָ" (מ"ק ח, ב), שלא ישא אדם אשה ברגל, הגם שזהו דבר משמח מאד שמסייע לו לשמוח ברגל. כי השמחה צריכה להיות בענין שעליו נקבע הרגל, ולא בדברים אחרים. אם זה זמן חרותנו - יש לשמוח בחרות שזכינו לה, ואם זה זמן מתן תורתנו - יש לשמוח בתורה שקבלנו, ולא בענינים אחרים.

והנה לגבי פורים פסק השו"ע שמותר לשאת בו אשה (שו"ע או"ח סי' תרצ"ו ס"ח). והקשו עליו, למה לא נאמר גם כאן "ושמחת בחגך ולא באשתך"? (עי' מגן אברהם" שם) ובאר מורי ורבי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (שחתונתו שלו עצמו נערכה ב"ד באדר בירושלים), שפורים שונה באמת בענין זה משאר המועדים. בשאר המועדים צריכה השמחה להיות בענין שעליו נקבע הרגל, מה שאין כן פורים, השמחה בו אינה צריכה להיות דוקא בענין היום, אלא יכולה להיות גם בדברים אחרים, וגם בזה מקיים את חובת השמחה. העיקר שישמח. ולכן אפשר לשאת אשה בפורים ולשמוח בה, הגם שאין זה מענין היום (וטעם ההבדל בגדר חובת השמחה בין פורים לשאר המועדים - עי' ב"הליכות שלמה" מועדים פכ"א סע' ט' והערה ט' שם).

בסידור רב עמרם גאון כתב דבר שאפילו ה"מתנגדים שבמתנגדים" אינם נוהגים כן. וזה לשונו: "אין אומרים הלל בפורים... לפיכך נופל אדם על פניו בפורים... ומבקשים רחמים הרבה ונופלין על פניהם, שאין דומה פורים לכל המועדות ולחנוכה, שבכולן אנו אומרים את ההלל ואומרים "זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו", ואילו בפורים אין אומרים אותו... ואנו צריכים לרחמים שיגאלנו באחרונה כבראשונה" (סדר רב עמרם, סוף סדר פורים). הרי שסבר שפורים הוא יום של תפלה מרובה ובקשת רחמים. כנראה שהבין ש"ימי משתה ושמחה" אין הכוונה שהיום עצמו הוא יום שמחה, אלא הכוונה היא שזהו יום שצריך לקיים בו מצנת שמחה, אבל לא שהיום בעצמותו הוא יום שמחה כשאר הימים שאומרים בהם "זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו". יש סוברים שמי שאין לו מגילה צריך לומר הלל בפורים (עי' "שערי תשובה" על שו"ע או"ח סי' תרצ"ג ס"ג), אבל כנראה שרב עמרם גאון לא סבר כן. לא שייך כלל לדעתו לומר בפורים, שכן איננו "יום" של שמחה. צריך אמנם לשמוח בו, אבל לא זהו עיצומו של יום.

ועל כל פנים, גם ברגל, שיש בו מצנת שמחה, השמחה איננה בשביל הרגל לבד. היא בשביל כל השנה. הרי אנו אומרים בתפלת הרגל: "והשיאנו ה' אלקינו את ברכת מועדיך לחיים ולשלום, לשמחה ולששון". כשאנו מבקשים "חיים ושלום", ודאי איננו מתפננים רק לימי הרגל. אנו מעוניינים בחיים ושלום גם לאחר הרגל. ומכאן שגם כשאנו מבקשים שמחה וששון איננו מתפננים רק לימי הרגל, אלא גם לימים שלאחריו, שהרגל ישפיע לנו שמחה וששון לכל ימות השנה, שנוכל לעשות את עבודת ה' של כל ימות השנה בשמחה, כפי שאנו חייבים. הרי

מחצית השקל שווה אצל כולם, ובכל זאת לא כל הנתינות שוות. תלוי כמה "לב" יש בנתינה. יש יהודי שנותן מחצית השקל ברצון, כי רוצה לתת לקב"ה, ויש יהודי שנותן מפני שיודע שאם לא יתן יוציאו ממנו בית דין את חובו בכפייה. לכן, כדי שלא יגיע לידי כך, הוא נותן בעל כרחו. כמובן, בנתינה כזו חסר מאד ה"לב"... סוף סוף רחמנא לְפָא בעי, העיקר הוא ה"לב" שבנתינה, ובזה לא כולם שווים, גם באותה מחצית השקל ששוה בין כולם.

מספרים על ר' חיים מוולוז'ין זצ"ל (או על נכדו, הג"ר חיים מבריסק זצ"ל), שבאחד ממסעותיו לאסוף כסף עבור הישיבה, שאל אותו יהודי אחד: הרי חלק לא מבוטל מן הכסף שנאסף עבור הישיבה "מתבזבז" ואינו מגיע אל מטרתו. למשל, המשולחים לוקחים חלק מן הכסף לעצמם (עבור טרחתם ועבור הוצאות הדרך), וכן קיימות הוצאות נוספות לישיבה, ובסופו של דבר לא כל הכסף מגיע אל המטרה העיקרית שהיא כלכלת בני הישיבה. ואם כן, כיצד יוכל לנָדָא, שהכסף שהיא יתרום, ישמש ללימוד התורה עצמו, ולא להוצאות צדדיות. אמר לו ר' חיים, שזו היתה חכמתו של בצלאל, לדעת על כל שקל ושקל, עד כמה נתן אותו בעליו בלב שלם, או בלב שאינו שלם כל כך. מה שניתן בלב שלם לגמרי, עשה ממנו את ארון הברית. מה שניתן עם קצת פחות "לב", עשה ממנו את המנורה ואת המזבח. ומה שניתן עם "לב" פחות יותר, עשה ממנו את הקרשים למשכן. וכן על זה הדרך, לפי מידת ה"לב" שהיה בכל שקל קבע בצלאל לְמָה ישמש, ועד כמה יהיה קרוב יותר לקדושה. כך - אמר ר' חיים לאותו יהודי - גם בענין הכספים שתורמים יהודים שונים לטובת הישיבה. לא כולם נותנים את תרומתם לישיבה עם אותו "לב". ואולם מן השמים משגיחים ומסובכים את הדברים כך, שמי שנתן את תרומתו בלב שלם - זוכה וכספו מגיע לעיקר הישיבה, שהוא לימוד התורה. ומי שנתן תרומה עם פחות "לב", כספו מגיע לדברים הטפלים יותר של הישיבה.

אנו אומרים בכל יום את הפסוק: "ה' אלקי אברהם יצחק וישאל אֲבֹתֵינוּ, שְׂמֵרָה זאת לעולם, לְיָצֵר מחשבות לְבָב עמך, וְהִכֵּן לְבָבֵךְ אֵלֶיךָ" (דחי"א כט, יח). בקשה זו אמר דוד המלך לאחר שאסף את כל השרים והפקידים הגבוהים, כדי להודיע להם על התכנית לבנות את המקדש ע"י שלמה בנו, ולהתרימם לטובת המלאכה. השרים אכן תרמו שם סכומי כסף עצומים, בלב שלם! הפסוק מציין שם: "וישמחו העם על התנדבם, כי בלב שלם התנדבו לה", וגם דויד המלך שְׂמַח שמחה גדולה" (שם, ט). בעקבות זה מבקש דוד מהקב"ה: "ועתה, עמך הנמצאו פה, ראיתי בשמחה להתנדב לך. ה' אלקי אברהם יצחק וישאל אֲבֹתֵינוּ! שְׂמֵרָה זאת לעולם, ליצר מחשבות לְבָב עמך". כלומר: דוד מבקש מהקב"ה לזכור לישראל זכות זו, שתרמו לבניית המקדש סכומי כסף גדולים כל כך, ולא כמי שכפאם שד, אלא בשמחה של מצוה ובלב שלם, מפני שרצו באמת לתת תרומה להקמת המקדש, מקום להשראת השכינה. את הזכות הגדולה הזאת - "שְׂמֵרָה זאת לעולם, ליצר מחשבות לְבָב עמך", שנתנו בשמחה ובלב שלם כל כך. כי זוהי באמת זכות גדולה מאד.

דשריא, לבטל את העבודה זרה, לבטל את שונאי ישראל, לדעת שהמן ושאר שונאי ישראל לא יצליחו. הילדים שרים: "את המן תלו על עץ גבוה את ויזתא על עציץ". לא התברר בדיוק אם היה זה עציץ נקוב או עציץ שאינו נקוב... אבל האמת היא שאין זה נכון כלל שתלו את ויזתא על עציץ. את ויזתא תלו על אותו עץ שעליו תלו את אביו (עי' בתרגום על אסתר ט, יד). ובכל זאת חושבני שיש רעיון גדול בשיר הזה, גם אם המחבר לא התכוון אליו: שבשביל לנצח את המן היה צורך בצדיקים גדולים כמו מרדכי ואסתר, בחינת "עץ גבוה". אבל בשביל לנצח רשעים קטנים מספיקים גם צדיקים קטנים יותר - בחינת "עציץ". כל הרשעים של היום, רשעי האינתיפאדה וכד', גם אם אין לנו היום צדיקים כמו מרדכי היהודי ואסתר המלכה, שהיו בעלי רוח הקודש, גם הצדיקים של היום יספיקו בשביל להתגבר עליהם, בעזרת ה'. אם בני הישיבות מרבים תורה, מרבים יראת שמים, מרבים תפילה, מרבים חסד, נוכל לנצח את הרשעים. אנו צריכים לדעת לבטל אותם, זו הליצנותא דעבודה זרה דשריא, לבטל את הרשעים כעפרא דארעא, לדעת שאין בהם ממש.

מיחייב איניש לבסומי בפוריא

הרמב"ם כותב (הלכ' יו"ט פ"ו ה"כ), שביום טוב נצטוונו על שמחה, אבל לא נצטוונו על שכרות, שכן השכרות והשחוק הרב אינם שמחה אלא הוללות וסכלות, ואינם מתאימים לעבדי ה'. והנה בפורים דווקא נצטוונו על שכרות! "מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" (מגילה ז, ב). מה הענין בזה? מהג"ר יצחק אזרחי שליט"א שמעתי פעם שבאר, שפירוש הדברים הוא, שאדם צריך להגיע להכרה, שלא המן עשה את הרעה ולא מרדכי עשה את התשועה, אלא הקב"ה לבדו הוא זה שעשה את הכל. נכון שהמן מצדו, שהיה שליח ה' להרע לישראל, לא התכוין להרע לישראל כדי לקיים את גזרת ה', ולכן "ארור המן", ונכון שמרדכי מצדו עשה השתדלות רוחנית וגשמית גם יחד כדי להעביר את רוע הגזרה, ולכן "ברוך מרדכי", כי יש להכיר טובה גם לשליח, אבל יש לדעת שלא הם היו הסיבה האמיתית לגזרה ולהצלה. הסיבה האמיתית לגזירה היתה שהקב"ה כעס עלינו, וכשחזרנו בתשובה, הקב"ה הוא זה שהציל אותנו. הוא לבדו פעל גם את הגזרה וגם את ההצלה, ומרדכי והמן שוים לגמרי זה לזה, במידת הכח של המעשים הארציים שלהם להשפיע על גורלנו. הדין של "מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" בא אפוא ללמדנו, לְיַחַס את התשועה לבעל הישועות, ולא לבשר ודם.

אבל אולי מותר לומר בזה גם פירוש אחר: כפי שהזכרנו לעיל, איננו אומרים הלל בפורים. מדוע? לפי אחד ההסברים בגמרא, מפני ש"אכתי עבדי אחשוורוש אנן" (מגילה יד, א). כלומר: גם לאחר שניצלנו מגזירת המן, נשארנו עדיין להיות עבדי אחשוורוש, ואם כן איננו יכולים לומר "הללו עבדי ה'" בשעה שנשארנו משועבדים

התוכחה בפרשת "כי תבוא", שכתובים בה דברים קשים נוראים, על מה היא באה? - "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל" (דברים כה, מז). לא "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך" כלל, שלא אכלת מצות או שלא הנחת תפילין. אלא "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב". עבדת את ה', קיימת מצוות, אבל לא בשמחה. על זה באה כל התוכחה הנוראה.

למה נורא כל כך אם יהודי מקיים כל תרי"ג מצוות, רק לא כל כך בשמחה? נראה לבאר זאת בשני אופנים: הסבר אחד - מפני שבלי שמחה קשה להעביר את הדברים לַפְנֵימֵי. אם הבן רואה שאביו מקיים מצוות בלי שמחה, הוא חושב לעצמו: "מה לי ולצרה הזאת! אבא מסכן, כך חינוכו אותו ולכן כך הוא עושה. אבל אני אהיה כבר יותר חכם". ואם הבן מתוך כבוד לאבא עוד ינהג קצת בשמירת מצוות, הנכד כבר לא ישמור מצוות כלל, מפני שאינו מוצא בהן כל תועלת. וההסבר השני, שאם אדם מקיים מצוות שלא בשמחה, הרי זה סימן שגם הוא עצמו אינו מרגיש, כנראה, את התועלת שבמצוות. אם היה מְבִין שהמצוות שניצטוונו בהן הן הטובה הגדולה ביותר שה' הטיב עמנו, שלכן אנו על מברכים אותו עליהן "ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וצונו", לא היה מקיים את המצוות בלי שמחה, אלא היה שמח בקיומן. ואם איננו שמח, הרי שחסר לו העיקר. הוא אינו מְבִין שהמצוות הן חיי עולם שה' נטע בתוכנו, שהן טובה לנו גם בעולם הזה וגם לעולם הבא.

ליצנות אסורה וליצנות רצויה

העבודה של חודש אדר היא שמחה. "משנכנס אדר מרבין בשמחה" (תענית כט, א). נכון שהכוונה היא לשמחה ולא להוללות (עי' באור הלכה סי' תרצ"ה ד"ה חייב איניש וד"ה עד דלא ידע), אבל בכל זאת כל אחד יודע שבפורים יש יותר נטיה לקלות ראש מאשר בשאר המועדים. יש לזה אפילו רמז בגמרא. בגמרא מובא, שהיה משחק מיוחד לפורים, לקפוץ מעל מדורות אש (עי' סנה' סד, ב וברש"י שם ד"ה רבא אמר כמשורתא דפוריא). אינני ממליץ לילדים שלנו לשחק במשחק הזה, מפני הסכנה, אבל רואים מכאן שגם בזמן חז"ל הרגישו יותר קלות בפורים. אולי מותר לומר טעם לזה, שהרי "כל ליצנותא אסירא, בר מליצנותא דעבודה זרה דשריא" (כל ליצנותא אסורה, חוץ מליצנות על עבודה זרה, שמותרת) (מגילה כה, ב). וכיון שהמן עשה את עצמו עבודה זרה (מגילה י, ב), על כן אנו מתלוצצים בפורים, לבטלו לאין ואפס.

מה פירוש "כל ליצנותא אסירא"? וכי אסור לאדם לומר איזו בדיחה על רוסיה או על עראפאת? אינני סבור שזה הפשט. הפשט הוא, שעל דבר בעל ערך אסור להתלוצץ. המצוות, התורה, הן ערכים. עליהם אסור להתלוצץ. חכמי ישראל, נביאי ישראל, גם הם בעלי ערך, גם עליהם אסור להתלוצץ. זו ליצנותא דאסירא. אבל עבודה זרה - להפך, אנו צריכים לבטל אותה כעפרא דארעא, להבין שאין בה שום תועלת, ולכן זוהי ליצנותא

לאחשוורוש. לפי זה יש לומר, שלכן בכל החגים שבהם
אנו אומרים "הללו עבדי ה'" אנו מתנהגים באמת כעבדי
ה' ולא משתכרים. אבל בפורים ש"אכתי עבדי אחשוורוש
אנן", אנו מתנהגים כעבדי אחשוורוש שהיו משתכרים
כהוגן, להראות ש"אכתי עבדי אחשוורוש אנן" ...
אבל, כמובן, צריך להזהר בכל זאת שלא להתלוצץ
ממי שאסור להתלוצץ עליו וממה שאסור להתלוצץ עליו,
אלא לבטל את המן וחבריו וממשיכי דרכו כעפרא דארעא,
ולדעת שאנו שמחים בעבודת ה', שמחים בזה ש"קיימו
וקבלו", שחזרנו לקבל את התורה בפורים, ושמחים לעבוד
את ה' בשמחה ובטוב לבב, ובשכר זה נזכה במהרה בימינו
ל"ובאו ציון בְּרִנָּה ושמחת עולם על ראשם" (ישעיהו לה, י'),
אמן.